

PRIJEĆI PRAG NADE

Giovanni Paolo II con Vittorio Messori, *Varcare la soglia della speranza*, A. Mondadori ed., Milano, ottobre 1994, XXII + 258 stranica.

1. NASTANAK

Vittorio Messori, poznati talijanski katolički pisac, novinar i kulturni djelatnik, auktor naširoko cijenjenog razgovora s kardinalom Ratzingerom o stanju u današnjoj Katoličkoj crkvi (*Rapporto sulla fede*, 1985), trebao je za talijansku državnu televiziju RAI voditi razgovor s papom Ivanom Pavlom II, prigodom petnaeste godišnjice njegova dolaska na Petrovu stolicu. Kao pripravu priredio je, kako se njemu činilo, zgodna pitanja koja su predana papi. Objektivne su pak poteškoće učinile da do planiranog razgovora ne dođe, pa se činilo da je "stvar propala".

Ipak, kako sam Messori u uvodu naslovljenom "ova knjiga" priznaje, jednog dana prima, preko predstojnika tiskovnog ureda Svete Stolice, papinu poruku: "Vaša su me pitanja zaintrigirala. Šteta bi bilo ostaviti ih da leže na stolu, pa sam se, u slobodnim trenucima koje su mi obveze ostavile, potrudio da na njih pismeno odgovorim. Poslat ću vam to, pa vi učinite što vam se čini prikladnim" (str. XI). I tako bi. Messori je dobio papine pismene odgovore na svoja pitanja, od čega je nastala knjiga *Prijeći prag nade*. Naslov je izabrao sam papa, a ono što je u rukopisu potcrtano, u knjizi je tiskano u kurzivu. Zahvati u rukopis su posve minimalni. Osim što je original preveden na talijanski (papa je na pitanja postavljena na talijanskom odgovarao na poljskom jeziku, jer mu je to očito bilo lakše i bliskije), neka su pitanja rastavljena, što zbog lakšeg razumijevanja, što zbog opširnosti papinih odgovora. Tako se od izvornih dvadeset došlo do trideset i pet pitanja, za koja Messori tvrdi "da ih je izvukao iz svojeg katoličko-laičkog rukava" i koja tvore zaokruženu cjelinu.

Tako je sve što se u ovoj knjizi nalazi, jasno osim uvoda i pitanja, izašlo baš iz papina pera. On je, naime, svjestan da "je biti sredstvo posvete kruha i vina, posrednik oproštenja grešniku, kao i tumač riječi Božje, prvotna i neotuđiva zadaća svakog svećenika - koja se ne da 'delegirati'" (str. XVII), a držeći je svojom osobnom zadaćom, smatra kako je ispunja i na ovaj način.

Knjiga nema kritičkog (znanstveno-teološkog) aparata, osim što je na kraju donešen popis kratica, citiranih navoda iz Svetog pisma, dokumenata II. vatikanskog sabora i enciklika Ivana Pavla II. U svojoj se jednostavnosti može doista veoma lagano čitati, a sadržajem pruža prikladan sažetak kršćanske poruke i misli, pa na neki način može poslužiti kao "uvod u katoličku vjeru". Kao što svaka zemlja "ad Petri sedem" šalje svoga poslanika, ne toliko poradi političkog priznanja,

koliko zbog duhovnog i moralnog legitimiteta koji Crkva daje, tako je i "munus Petrinum" - izražen u papinim riječima u ovoj knjizi - svjedočanstvo katoličke vjere upravljeno svim ljudima.

Teme o kojima se radi, odnosno pitanja na koja papa odgovara, nisu ni političke, ni sociološke, ni klerikalne naravi postavljene od nekog vatikanologa, nego se prije svega radi o vjeri, njenim sigurnostima i "sjenama". U temelju ove knjige nalazi se problem "istine života". Messori zgodno kaže kako se ovdje ne radi "o namještaju vatikanskih prostorija" (klasičnom ili modernom!?) u kojima bi papa "predsjedao nekom vrstom svjetske agencije za etiku, mir ili okoliš..., nego se radi o samim temeljima na kojima stoji apostolska palača" (str. XV), to jest o legitimitetu po kojem papa nije jedan od velikih, nego "namjesnik" samog Isusa Krista, druge osobe Presvetog Trojstva.

Hijerarhija pitanja je dobro promišljena. Danas najraspravljanija, odnosno najaktualnija pitanja (npr. ređenje žena, pastoral homoseksualaca, vatikanska politika) jesu važna, ali tek nakon ključnih upita o istinitosti i vjerodostojnosti katoličke vjere, o Kristovu bogočovještvu i uskrsnuću. Ako se za ono što katolici vjeruju ne može reći da je "istinito", ili ako Isus nije Krist i ako on nije uskrsnuo, onda su sva druga pitanja bespredmetna. Žar s kojim je papa nastojao odgovoriti na temeljna pitanja o vjeri, Bogu, Kristu, Crkvi i čovjeku, pokazuje s kojim nestrpljenjem teži iskoristiti svaku prigodu da današnjem čovjeku "progovori s krovova" (kratih TV antenama), te na nov i osebujan način ispuni svoje poslanje navjestitelja vjere u Krista Gospodina, jedinoga Spasitelja svijeta! Stoga je pred nama ne rasprava, nego svjedočanstvo o Bogu ljubavi, o živom Bogu povijesti. Možda bi se svi papini odgovori mogli tako sažeti u jedan usklik: Sjeti se čovječe, tko god da jesi, da si od Boga ljubljen!

2. SADRŽAJ

Vjerujem da u ovom prikazu nije potrebno ulaziti u svako pitanje i odgovor, koliko je potrebno naglasiti sam pristup ključnim problemima katoličke vjere. Ipak, zbog cjelovitosti uvida u knjigu, pokušali smo sadržaj prikazati u malo širim tematskim cjelinama.

a) *Papa: znak, izazov i otajstvo*

Prva, može se reći uvodna, cjelina sastoji se od tri pitanja postavljena papi kao "predstavniku Božjem na zemlji", ne bi li odgovorio kako se on, Karol Wojtyła, osjeća u bijeloj papinskoj odjeći? Što za njega osobno znači sjediti "na Petrovoj stolici", i kako se obraća Kristu, kojega predstavlja na zemlji! Kako i zašto papa moli?

Papa odgovara kako u Novom zavjetu riječ: "Ne bojte se" ima veliko značenje, osobito kod objave utjelovljenja i uskrsnuća, pa se i on drži te Božje riječi - i ne boji se, jer njegovo poslanje nije samo njegov problem koji nadilazi obične ljudske snage, nego i "problem

Duha Svetoga". Stoga je papa "znak, izazov i otajstvo" (usp. str. 10), kojemu je zadaća "ispovijedati istinu (Krista Spasitelja) i uprisutnjivati je u Crkvi, u čovječanstvu, u cijelom svijetu" (str. 12). Papa priznaje da moli "kako mu Duh Sveti daje", u radosti i nadi, i u brizi za sve Crkve, pa zgodno kaže kako mu se u srcu i mislima rodila "geografija molitve: za zajednice, mjesne Crkve i društva u problemima koji muče današnji svijet, te posebice za patnike" (usp. str. 24-25).

b) *Nemoćni Bog filozofa i teologija kriza*

U drugoj tematskoj cjelini (pitanja 4-12) traže se odgovori na upite o Božjoj egzistenciji i spoznaji Boga, o Božjoj "skrovitosti" i Isusovu bogočovještvu, o povijesti spasenja, o snazi zla i "Božjoj nemoći u svijetu", te o navješćaju spasenja po žrtvi.

Papa ponajprije ističe kako valja uočiti temeljnu razliku između filozofskog pristupa Bogu i objave Boga u Isusu Kristu. Pitanje "ima li Boga?" jest dobro, ali ono ne stoji na prvom mjestu! Bolje je pitanje "tko je čovjek?" i od njega valja poći. "Za prve kršćane, filozofski Apsolut, shvaćen kao Prvo Biće i Najviše Dobro, nije imao baš velikog značenja" (str. 29). Teoretsko argumentiranje u korist Božje opstojnosti je valjano, ali je i veoma ograničeno, jer ostaje na spekulativnoj razini a ne dotiče konkretnu egzistenciju. Papa se stoga priklanja kršćanskom personalizmu, "integralnoj antropologiji" i filozofiji dijaloga, u kojima pronalazi nove mogućnosti za životniji govor o Bogu. Bog se, naime, "ne igra skrivača" s ljudima. Ako se doista povjeruje u Božje utjelovljenje, mora se, drži papa, priznati "kako je Bog otišao tako daleko koliko je bilo moguće. Nije mogao otići dalje. Na izvjestan način Bog je otišao predaleko" (str. 43). Problem nastaje onda kad čovjek ne želi prihvatiti takvoga Boga, to otajstvo.

Je li doista i danas, kao nekad, moguće ispovjedati da je Isus Krist Sin Božji, iste naravi s Ocem? I danas, gorljivo ponavlja papa, jednako kao i kroz svu povijest, kršćanstvo stoji i pada s ispoviješću vjere u Kristovo božanstvo, pa se čak može govoriti o kršćanstvu koje je "koncentrirano u kristologiji" (str. 49). Krist je neponovljiv i nije usporediv niti sa Sokratom, niti s Budom, niti s Muhamedom - jer je utjelovljeni Bog. S tim sve stoji i pada. Papa stoga ističe kako nije bez razloga prva njegova enciklika (*Redemptor hominis*) upravo bila usredotočena na otajstvo spasenja po Kristu, Bogočovjeku.

Filozofski Bog, "Bog razuma" je izvan svijeta. Kršćanski Bog je Bog povijesti i tvorac povijesti spasenja. Onome tko racionalistički razmišlja (a zaključak takvog razmišljanja je "čovjek se mora ravnati po vlastitom razumu, 'kao da Boga nema") ta se povijest može učiniti kompliciranom, ali je u stvari posve jednostavna i može se sažeti u jednu rečenicu: "Bog je tako ljubio svijet!" Treba najprije prihvatiti istinu "kako svijet nije sposoban usrećiti čovjeka" (str. 62) zbog prisutnosti grijeha u svijetu" (str. 63). Papa čak spominje kako, od određenih krugova, ni u svojoj domovini Poljskoj nije bio baš srdačno

primljen, jer je, za svojeg drugog posjeta, za temu propovijedi uzeo problem grijeha. Povijest spasenja se u svoj jednostavnosti sažima u Kristovu pashalnom otajstvu, koje je Božja pobjeda nad grijehom i svim njegovim posljedicama. U tom se otajstvu Bog pokazuje kao dobri Bog, kao Spasitelj i Otkupitelj!

Pa čemu onda i dalje zlo? Zar Job i dalje ne postavlja svoja uznemirujuća pitanja? Job, odgovara papa, kao paradigma svakoga čovjekova traženja, dolazi do odgovora koji u biti to nije. Job "opravdava Boga pred poviješću idejom njegove svemogućnosti... u Kristu se pak Bog, dijeleći čovjekovu sudbinu, takoreći sam opravdava pred poviješću... Bog se stavlja na stranu patnika" (str. 68-69) i to ne izvlačeći ga iz patnje, nego "osobno sudjelujući u čovjekovoj patnji". Prava teologija (=govor o Bogu) u biti jest i ostaje "teologija križa"! Kad spominje "Božju nemoć" govoreći o povijesti kao "drami spasenja u kojoj je glavni djelatnik sam Bog" (usp. str. 73) i o križu na kojemu visi "razapeti Bog", osuđen od čovjeka, papina su razmišljanja vrlo bliska teologiji H. U. von Balthasara. "Kršćanstvo je spasenjska religija, to jest soteriološka religija... Da bi se nadao u Božje spasenje, čovjek se treba zaustaviti pod Kristovim križem. A onda se, u nedjelju poslije Velike subote, valja naći pred praznim grobom, da bi poput jeruzalemskih žena čuo: 'Nije ovdje. Uskrsnuo je!'" (str. 76).

Što je spasenje? Svakako, izbjavljenje od zla. A najveće zlo nije patnja, nije čak niti sama smrt, nego odijeljenost od Boga. Spasenje je radost i sreća koja proizlazi iz zajedništva s Bogom, "radost vječnoga života". Bog je punina svakog dobra i punina života, ali ostaje otajstvo ljudske slobode, koja se može tom dobru i životu oprijeti. Ljubav Božja ima spasenjsku snagu, jaču od ikakvog zla, ali ostaje mogućnost vječne odbačenosti - kojoj nije uzrok Bog, nego sam čovjek. Upravo stoga što je kršćanstvo u biti navještaj spasenja, ne smije se odreći svoga dijela odgovornosti za rast i izgradnju svijeta. Dapače, sam se papa osobno osjeća "odgovornim za spasenje ljudi", pa ne može a da jasno ne očituje spasenjski sadržaj Kristove poruke i djela.

c) Jedini put spasenja?

Treći dio, veoma znakovit i aktualan, tvore papini odgovori na upite (13-16) o nekršćanskim religijama i stavu Katoličke crkve prema budizmu, islamu i židovstvu?

Sve religije, u svojem korijenu, drži papa, traže zapravo odgovore na ista pitanja: o naravi čovjeka, o smislu i cilju života, o dobru i grijehu, o izvoru i svrsi patnje, o putu za postizanje sreće, o smrti, sudu i životu nakon smrti; konačno o tome odakle dolazimo i kamo idemo (usp. str. 87-88). Stoga bi bilo naravno u prvom redu tragati za onim što je u svim religijama zajedničko (a to su "semina Verbi", kako kaže predaja Crkve) i što nam može pomoći da se međusobno približimo i na toj osnovnoj religijskoj razini prihvatimo. U praksi, nažalost, počesto se ponajprije gleda na ono što nas rastavlja. Budući je Krist

objektivno spasitelj svih, te sigurno "na svoj način" stiže i do onih koji ga nisu izričito upoznali, papa drži kako je moguće i razborito govoriti o nekoj vrsti "uključne vjere u Krista" (usp. str. 91). Zgodno je dodati prethodnu napomenu: "Iako vjera u Krista nailazi na prihvaćanje u srcima i pameti, ipak slika života zapadnog (takozvanog 'kršćanskog') društva, koje je prije svega protusvjedočenje, tvori veliku zapreku prihvaćanju Evandjelja" (str. 88).

Za razliku od budizma koji o spasenju govori na "negativan" način (nema spasenja u svijetu i stoga se iz njega valja "izvući"), kršćanstvo pristupa spasenju pozitivno, jer iako je ono od Boga darovano, čovjek mora na njemu pozitivno surađivati. Papa jasno upozorava na "suvremeno širenje gnostičkih ideja u obliku takozvanog New Age" (str. 99) koji ima posve nekršćansko shvaćanje svijeta.

U odlomku o Muhamedu i islamu papa posve jasno očituje katolički stav po kojem je *Kur'an* u biti "redukcija Objave" (str. 103). Islam nije "religija otkupljenja", to jest "Božje radikalne zauzetosti za čovjekovo spasenje, sve do poniženja, do križa", niti je muslimanski Bog "Bog s nama - Emanuel", ali je zahvalan za pažnju s kojom se u islamskim zemljama sluša njegova riječ.

Odlomak o židovstvu papa isprepliće sa sjećanjima na prijateljevanje sa židovskom djecom u rodnim Wadowicama i sa strahotnim iskustvom holokausta u kojem je većina tih ljudi izgubila život. Govori i o dugom prijateljevanju s Jerzy Klugerom, kojemu je nakon svojega izbora za papu pomogao da u Wadowicama podigne spomen na nekadašnju sinagogu i sve žrtve "grijeha protiv čovječanstva", te kako je u njemu samom rasla svijest o Židovima kao "starijoj braći u vjeri", pa je u tom smislu sve učinio kako bi se konačno uspostavili diplomatski odnosi između Katoličke crkve i Izraela.

d) Nova evangelizacija

Četvrti dio knjige (pitanja 17-20) mogli bismo nasloviti "Pred zahtjevima nove evangelizacije". Nakon dvadeset stoljeća navještanja evandjelja, gledajući kako brojčano kršćanstvo i katoličanstvo "gubi utrku" s nekim drugim religijama, postavlja se pitanje: Koja religija ima budućnost? Papa je svjestan da Kristovo evandjelje ne obećava nikakav lagani uspjeh, dapače, "u Evandelju je sadržan bitni paradoks: da bi se našlo život valja ga izgubiti, da bi se rodilo valja umrijeti, da bi se spasili valja uzeti križ" (str. 118). Stoga "nova evangelizacija" ne smije zaboraviti da joj je polazna točka "ludost križa" koju valja naviještati u prikladno i neprikladno vrijeme, i to "sa svetom tvrdoglavošću" (str. 125). U današnjem je svijetu silno aktivna "moćna protuevangelizacija, koja raspolaže sa sredstvima i programima, te se žestoko protivi Evandelju i evangelizaciji" (str. 128). Crkva je bitno navjestiteljska! Poslanje Crkve nije niti restauracija niti pak pluralizam i tolerancija shvaćeni jednostrano i tendenciozno. Zadaća je Crkve da kroz povijest hodočasti uz ljude na putu k Bogu, i to osobito

s mladima, koji su nada budućnosti. Papa u mlade polaže velike nade, znajući iz vlastitog iskustva kako mladenački entuzijazam vodi i do heroizma.

Crkvu vodi Božja providnost, što se nekako očitiije pokazuje baš kad se želi Boga istjerati iz svijeta. "Ovo htijenje da se ukloni Božji glas je dobro programirano: mnogi čine sve da se ne bi čuo njegov glas, nego samo glas čovjeka koji nema što ponuditi, što ne bi bilo zemaljsko. A koji put ta ponuda sobom nosi razaranja u kozmičkim razmjerima! Nije li to tragična povijest ovoga stoljeća?" (str. 145). Za zlo ovoga stoljeća, i nacističko i komunističko, drži papa, kriva je u prvom redu borba protiv Boga! Stojeći pred evanđeljem, pitamo se: "Hoće li čovjek konačno popustiti pred Božjom ljubavi?" (str. 146).

Raspad komunizma je podgrijavao novu nadu. Papa govori o "prstu Božjem" pozivajući se više puta na Fatimska ukazanja (nije beznačajno ni to što se atentat na njega dogodio baš 13. svibnja 1981, na godišnjicu ukazanja u Fatimi). Čitajući ove retke dobiva se dojam kako iza pojedinih odgovora stoji barem osjećaj, ako ne i jasna sigurnost, o strahovitoj važnosti trenutka koji proživljavamo i koji nas može okrenuti na pravi put, ali i odvesti u propast.

e) *Na putovima jedinstva*

Peti dio (od 21. do 27. pitanja) posvećen je jedincatosti Katoličke crkve, ekumenskim nastojanjima, provođenju smjernica II. vaticanskog sabora te smjeru kojim Crkva treba krenuti kako bi ponovno zablislala svjetlom autentičnog svjedočenja evanđelja i puninom otajstava spasenja.

Mnogi se ljudi suprotstavljaju ideji po kojoj bi jedino u Katoličkoj crkvi bilo moguće ostvariti spasenje. Papa najprije nastoji protumačiti kako je spasenje moguće ostvariti jedino u Kristu, a Crkva je u biti "posrednica, odnosno sakrament spasenja". Služeći se slikom koju upotrebljava već Pavao VI. u enciklici *Ecclesiam suam*, govori o "krugovima u dijalogu spasenja" (str. 154). Struktura Crkve i njezina organiziranost služe spasenju i tako moraju biti shvaćani i življeni.

Nastojanja oko jedinstva kršćana, kaže papa, moraju polaziti od jedinstva koje već postoji. Kako rekoše protestanti iz Kameruna: "Znamo da smo podijeljeni, ali ne znamo zašto" (str. 162). Koliko je rad na jedinstvu žurna zadaća vidi se i iz toga što su najstrašniji ratovi ovoga stoljeća proizašli iz dubokog suprotstavljanja evanđeoskoj poruci unutar tzv. kršćanske civilizacije. "Nužno je da ljudski rod dostigne jedinstvo kroz različitosti, da se nauči okupljati oko jedne Crkve, iako u različitosti oblika mišljenja i djelovanja, kultura i civilizacija" (str. 167). A ne valja zaboraviti da je ljubav ta koja ujedinjuje! Stoga put jedinstva nije drugo do li put ljubavi!

Drugi vaticanski sabor, kaže papa, nije - kako neki tvrde - otvorio vrata Crkve da se "lakše iz nje izade", nego je "dao posebnu priliku za slušanje drugih i za stvaralačko razmišljanje" (str. 172). Sam istiće

kako je veliki dio njegova osobnog razmišljanja o Crkvi i svijetu, te traženje rješenja potaknuto radom i susretima s Yvesom Congarom i Henrijem de Lubac (koje je nedavno imenovao kardinalima!). Istina je da je Drugi vatikanski, kad ga se promatra u kontekstu ostalih ekumenskih sabora, ponešto "neobičan" i upravo je stoga bio neobično potreban. Čak i oni koji u sadašnjem vodstvu Katoličke crkve vide "restauratorske snage" moraju priznati kako je, globalno gledajući, u Crkvi na djelu obnova, a "ako pokoncilaska Crkva ima poteškoća na području nauka vjere i discipline, one ipak nisu tako teške da bi sa sobom nosile ozbiljne opasnosti novih podjela" (str. 185).

Crkva je dužna, na etičkom i moralnom polju, naviještati cjelovitu istinu o čovjeku. Papa upozorava ne samo na probleme na moralnom području, nego i na neutemeljena očekivanja da će se duhovna obnova, osobito nakon pada komunizma, dogoditi sama od sebe. Iako postoje neki znakovi obnove, osobito u Rusiji, ona je plod izuzetne herojske zauzetosti brojnih svjedoka vjere i mučenika, koje ne smijemo zaboraviti. Međutim, velika su opasnost brojne sljedbe koje raspolazu s enormnim materijalnim sredstvima i brzo se šire osobito istokom Europe.

f) *Odavde do vječnosti*

Šestu tematsku cjelinu (pitanja 28-33) možemo nazvati "egzistencijalna pitanja današnjeg trenutka". Govoreći o "vječnom životu" papa tako nastoji eshatologiju razviti kao jedan dio "teologije ljubavi", slijedeći toliko mu dragog Ivana od Križa, koji npr. čistilište shvaća kao "pročišćujući oganj ljubavi".

Korist vjere (nasuprot ideji o njenoj beskorisnosti) treba razumjeti u kontekstu tzv. sinergizma. "Čovjek 'stvara' s Bogom svijet, čovjek s Bogom 'stvara' svoje osobno spasenje" (str 211). Vjera naime nije nikakav pasivan stav, nego povjerenje koje se kroz teološke kreposti pretvara u aktivnost oko preobrazbe sebe, društva i svijeta.

Evangelje je, drži papa, puna potvrda ljudskih prava. Stoga ta tema ne može u Crkvi biti gurnuta u drugi plan. "Mene je trajno zanimao čovjek: dok sam studirao književnost, zanimao me je kao tvorac jezika i objekt književnosti, potom, kad otkrih svećenički poziv, počeh se zanimati čovjekom kao središnjom temom svoje pastoralne djelatnosti" (str. 217). Ovo će zanimanje potom biti obogaćeno personalističkim filozofskim razmišljanjima, sve do zaključka kako je "osoba biće za koje je jedina prikladna dimenzija ljubav" (str. 218).

Pravo na život je temeljno čovjekovo pravo. Papa drži da se u rasprama oko pobačaja radi o pravoj "opsesiji" koja je zahvatila svijet, jer se veće nepravde ne može ni zamisliti, ubojstvo najnevinijega koji nema nikakvog načina da se obrani! Ne prihvaća li se tako implicitno princip da je dozvoljeno ubiti, nasuprot pete Božje zapovijedi, stvarajući tako temelje za strašna zlodjela, potom opravdavana rasnim, klasnim i inim idejama. Obnova svijeta temelji se jedino na

poštovanju Božjeg zakona, odnosno na "odgovornom roditeljstvu", suobličenom Božjem očinstvu, koje ima svoj najviši izraz u sebedarju, odnosno u utjelovljenoj Ljubavi! Papa se, u ovom kontekstu, poziva ne samo na Objavu nego i na suvremene mislioce, osobito M. Bubera, F. Rosenzweiga i E. Levinasa, zastupnike "filozofije dijaloga" koji su mu srcu prirasli. Inače, može se slobodno reći kako cijela knjiga odiše papinim temeljitim poznavanjem suvremene filozofske misli.

U ovaj kontekst možemo svrstati i objašnjenje u svezi papinog predanja Mariji (*totus tuus*). Marija je objektivno majka Kristova, Bogorodica, majka na najizrazitiji i najveličanstveniji način. Utjelovljenje Sina Božjega od Djevice Marije pokazuje ne samo očinsko, nego i "majčinsko lice Božje". Marija objašnjava i rješava "žensko pitanje" (usp. str. 237), ulogu i lik žene u Crkvi.

g) "Ne bojte se!"

Posljednja dva pitanja (34-35) možemo nazvati zaključkom ovog razgovora, odnosno knjige. Papa je započeo ovu knjigu, kao uostalom i sam pontifikat, Kristovim riječima "Ne bojte se!" Tim istim riječima je i završava. Ono što je izneseno na ovim stranicama želi biti lijek protiv straha u ljudima i među ljudima, u mnogim kršćanima, katolicima i među njima. A ne treba se bojati "jer je Bog toliko ljubio svijet da nam je poslao svoga jedinorođenoga Sina..." Ne treba se bojati jer postoje jasni znakovi nade, usred najkrvavijeg stoljeća u povijesti čovječanstva. Marija, Majka Kristova, je vjerovjesnica te pobjede! Papa navodi riječi svojega velikog učitelja i prijatelja, kardinala Stefana Wyszyńskog: "Pobjeda, ako dođe, doći će po Mariji" (str. 242), i opet se vraća Fatimi, njenoj trećoj tajni i značenju Marijinih ukazanja, pa kaže: "Čini se, kako se primiče kraj stoljeća, da se približavamo njezinu ostvarenju" (str. 243). Stoga je vrlo važno u ovom presudnom trenutku povijesti u sebi pobuditi pravi "strah Božji koji je izvor mudrosti". Radi se zapravo o sinovskom poštovanju Boga (timor filialis) koje nas oslobađa od svakoga straha. Takav odnos prema Bogu, u stvari, jest spasenjska snaga radosne vijesti (usp. str. 251).

3. PUTOKAZ

Što na kraju reći? Mnogi već prigovoriše Katekizmu Katoličke crkve kako je preopširan, preglomazan i prestručan za obični vjernički puk. Zatim rekoše kako su dokumenti crkvenog učiteljstva previše komplicirani, a potezi crkvenog vodstva nadahnuti trenutnim društvenim i političkim okolnostima, što sve prijeći uvid u srž i cjelinu vjere. Papa u ovoj knjizi pruža jednostavan odgovor.

Krist Gospodin je govorio sasvim jasnim jezikom! O kraljevstvu Božjem, o spasenju, o Božjoj blizini, o dostojanstvu čovjeka, o spasenjskom značaju žrtve, o križu i o uskrsnuću, o daru Duha i zadaći preobrazbe svega svijeta, o vlastitoj darovanosti i odgovornosti. Vra-

tivši se tom istom, jednostavnom i preciznom, razumljivom i pjesničkom, poučnom i lepršavom, hrabrom i bogatom izričaju, papa najvešta Božju ljubav usred ovog nesretnog svijeta!

Možda je to samo kaplja na vruć pijesak?

Možda je to krik vapijućega u pustinji?

Možda je to Ivanovski poziv na konačno obraćenje,
jer je "sjekira položena na korijen stablima"?

Ne znam, ali mi se čini da je papa učinio još jedan hrabar potez. Baš evanđeoski. Promišljen i solidan. Spasonosan! Držim da je to dar kojeg bi svi vjernici, a ponaosob katolici, da ne kažem klerici, svećenici, redovnici i redovnice, trebali objeručke prihvatiti! Promeditirati. Oživjeti.

Mnogi se žale kako nemaju zgodnog materijala za vjeronauk mladima. Bolji putokaz od ove papine knjige ni poželjeti nisu mogli. Još samo da ga shvate ozbiljno i s njim se posluže na dobro svih koji traže Krista i njegovo kraljevstvo istine i pravde, ljubavi i mira.

Ante Mateljan

O FRA BERNARDINU SPLIĆANINU, PRIREĐIVAČU PRVOGA IZDANJA HRVATSKOG LEKCIONARA, PONOVO!

Pred tri godine, u izdanju Književnog kruga u Splitu, objelodanjen je pretisak *Lekcionara Bernardina Splitsanina* od 12. ožujka 1495, u Veneciji. Pretisak je uredio i predgovor napisao Josip Bratulić.¹ *Croatica Christiana Periodica*, br. 32, donosi zanimljiv članak Ćirila Petešića o fra Bernardinu Splitsaninu.² No, u spomenutim napisima nema značajnijih novih podataka koji bi dali više sigurnosti i informacija o životu i radu Bernardina Splitsanina.

U predgovoru (u podnaslovu: "O Bernardinu Splitsaninu"), profesor Bratulić zaključuje: "Sigurno je jedno: kad se Lekcionar tiskao u Veneciji, fra Bernardin Splitsanin bio je franjevac, u splitskom samostanu sv. Franje na obali".³ Na temelju čega je prof. Bratulić iznio gornju tvrdnju, ne mogu dokučiti. Budući da se poziva na moje radove, moram reći da nigdje nisam napisao kojem je samostanu fra Bernardin pripadao, a na temelju podataka koji su do sada poznati,

¹ *Lekcionar Bernardina Splitsanina 1495*. Pretisak uredio i predgovor napisao Josip Bratulić, izd. Književni krug Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije Znanosti i umjetnosti, Split 1991.

² Ćiril Petešić, *Bernardin Splitsanin, izdavač prvoga hrvatskog lektionara* (Venecija 1495), u: *Croatica Christiana Periodica*, Zagreb 1993, br. 32, str. 32-50.

³ Josip Bratulić, o. c., str. X.